

اصول قانون اساسی

در ریونظرات شورایی نگهبان

عنوان

اصل یکصد و شصت و یکم

شماره مسلسل: ۱۳۹۶۰۰۸۷

تاریخ: ۱۳۹۶/۰۹/۱۹

شناسنامه

عنوان:

اصول قانون اساسی در پرتو نظرات شورای نگهبان

اصل یکصد و شصت و یکم

تدوین:

محمد فتحی

ناظر علمی:

کاظم گوهی

شماره مسلسل: ۱۳۹۶۰۰۸۷

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶/۰۹/۱۹

فهرست مطالب

اصل یکصد و شصت و یکم	۲
۱- نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی	۱
۱-۱. لایحه اصلاح قانون دادرسی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران و ماده واحده الحق سازمان قضایی ارتش به دادگستری	۲
۱-۲. لایحه دیوان عدالت اداری	۳
۱-۳. لایحه برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران	۳
۱-۴. طرح عضویت و لغو عضویت نمایندگان مجلس شورای اسلامی در برخی از شوراهای عالی، شوراهای، مجامع و سایر هیئت‌ها	۴
۱-۵. طرح اصلاح مادی از قانون تشکیل سازمان بازرگانی کل کشور	۴
۲- نظرات شورای نگهبان در خصوص اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران	۵
۲-۱. نظرات تفسیری و مشورتی شورای نگهبان	۵
۲-۱-۱. استقسار دادستان کل کشور نسبت به حق نظارت دیوان عالی کشور در اصل ۱۶۱ قانون اساسی و شمول آن بر دادسرای دیوان عالی کشور	۵
۲-۲. نظرات شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات اشخاص حقیقی و حقوقی	۸
۲-۳. تذکره‌های ارشادی و قانونی شورای نگهبان	۸

اصل یکصد و شصت و یکم

مصوب ۱۳۶۸: دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضایی و انجام مسئولیت‌هایی که طبق قانون به آن محول می‌شود بر اساس ضوابطی که رئیس قوه قضائیه تعیین می‌کند تشکیل می‌گردد.

اصل سابق (مصوب ۱۳۵۸): دیوان عالی کشور به منظور نظارت بر اجرای صحیح قوانین در محاکم و ایجاد وحدت رویه قضایی و انجام مسئولیت‌هایی که طبق قانون به آن محول می‌شود بر اساس ضوابطی که شورای عالی قضایی تعیین می‌کند تشکیل می‌گردد.

۱- نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی

۱-۱. نظر شماره ۱۴۰۷ مورخ ۱۳۶۸/۹/۱۵ شورای نگهبان در خصوص لایحه اصلاح قانون دادرسی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۴/۲/۲۲ و ماده واحده الحق سازمان قضایی ارتش به دادگستری مصوب ۱۳۶۰/۸/۱ و ^(۱) مصوب ۱۳۶۸/۹/۸ مجلس شورای اسلامی

۱-۱-۱- اگر مقصود از رعایت وحدت رویه مذکور در بند (ز) ماده (۱) (ماده (۱۰) اصلاحی)، ^(۲) ایجاد وحدت رویه قضایی است که بر اساس اصل ۱۶۱ قانون

۱. گفتنی است این لایحه ابتدا با عنوان «لایحه اصلاح قانون دادرسی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۴/۲/۲۲» به مجلس تقدیم شده است، لیکن عنوان آن، هنگام بررسی در مجلس تغییر کرده است.

۲. ماده ۱- مواد (۳)، (۴)، (۵)، (۶)، (۸)، (۹) و (۱۰) قانون دادرسی نیروهای مسلح مصوب ۱۳۶۴/۲/۲۲ و تبصره‌های ذیل آن به شرح زیر تغییر می‌یابد:
الف- ماده ۳- ...

ز- ماده ۱۰- رئیس سازمان قضایی نیروهای مسلح که ریاست شعبه یک دادگاه نظامی یک مرکز را نیز به عهده دارد، به منظور رعایت وحدت رویه، حق نظارت و بازرسی بر دادگاهها و دادسراهای نظامی سراسر کشور را داشته و عندالازوم می‌تواند به تعداد کافی معاون داشته باشد.
تبصره- ...

مصوبه اصلاحی (نهایی) مورخ ۱۳۶۸/۱۰/۲۶ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:
ماده ۱- مواد (۳)، (۴)، (۵)، (۶)، (۸)، (۹) و (۱۰) قانون دادرسی نیروهای مسلح مصوب ۱۳۶۴/۲/۲۲ و تبصره‌های ذیل آن به شرح زیر تغییر می‌یابد:
الف- ماده ۳- ...

اساسی به عهده دیوان عالی کشور گذاشته شده، خلاف قانون اساسی است و اگر مقصود تحمیل استنباط رئیس سازمان قضایی بر قضات سائر محاکم باشد، خلاف موازین قضاe اسلامی و قانون اساسی است و اگر مطلب دیگری منظور باشد باید بیان شود تا شورای نگهبان نظر دهد.

۱-۲. نظر شماره ۱۴۳۰۶/۳۰/۸۴ مورخ ۱۳۸۴/۱۰/۱۹ شورای نگهبان در خصوص لایحه دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۸۴/۹/۲۷ مجلس شورای اسلامی

۱-۲-۱- ماده (۴۴)^(۱) به دلیل اینکه ایجاد وحدت رویه از اختصاصات دیوان عالی کشور است، به جهت اطلاق آن نسبت به مواردی که در صلاحیت محاکم عمومی است، مغایر اصل ۱۶۱ قانون اساسی شناخته شد و همچنین نظر به اینکه اطلاق رأی وحدت رویه شامل مواردی که این رأی خلاف شرع باشد نیز می‌شود، خلاف موازین شرع است.

۱-۳. نظر شماره ۴۰۹۶۸/۳۰/۸۹ مورخ ۱۳۸۹/۱۰/۶ شورای نگهبان در خصوص

ز- ماده ۱۰- رئیس سازمان قضایی نیروهای مسلح که ریاست شعبه یک دادگاه نظامی یک مرکز را نیز به عهده دارد، حق بازرسی و نظارت بر دادگاهها و دادسراهای نظامی سراسر کشور را داشته و عنده‌الزوم می‌تواند به تعداد کافی معاون داشته باشد.

تبصره - ...

۱. ماده ۴۴- هرگاه در موارد مشابه آراء متناقض از یک یا چند شعبه دیوان صادر شود، رئیس دیوان موظف است به محض اطلاع، موضوع را در هیئت عمومی دیوان مطرح نماید و هیئت پس از بررسی و احراز تعارض، نسبت به صدور رأی اقدام می‌نماید. این رأی برای شعب دیوان و سایر مراجع قضایی و اداری در موارد مشابه لازم‌الاتّیاع است. اثر رأی مذکور نسبت به آینده است و موجب نقض آراء سابق نمی‌شود لکن در مورد احکامی که در هیئت عمومی مطرح و غیرصحيح تشخیص داده می‌شود شخص ذی نفع ظرف یک ماه از تاریخ درج رأی در روزنامه رسمی، حق تجدیدنظرخواهی در شعب تشخیص را دارد و شعبه تشخیص موظف به رسیدگی و صدور رأی بر طبق رأی وحدت رویه است.

مصوبه اصلاحی (نهایی) مورخ ۱۳۸۵/۱۱/۱۵ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

- در سطر بالا بعد از عبارت «سایر مراجع»، عبارت «قضایی» و «حذف و بعد از کلمه «اداری» کلمه «مریوط» اضافه گردید.

- سطر بالا به شرح زیر اصلاح گردید:

شعبه تشخیص موظف به رسیدگی و صدور رأی بر طبق رأی مزبور است. مفاد این ماده در مورد آرایی که از نظر فقهای شورای نگهبان خلاف شرع تشخیص داده می‌شود مجری نخواهد بود.

لایحه برنامه پنجم ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰-۱۳۹۴)،^(۱) مصوب ۱۳۸۹/۹/۱۷ مجلس شورای اسلامی

۱-۳-۱- در ماده (۱۹۶)،^(۲) تشکیل شورای دستگاههای نظارتی کشور، مغایر اصول ۵۷، ۵۵، ۵۷، ۷۶، ۶۰، ۸۷ و بند (۳) اصل ۱۵۶ و اصول ۱۶۱، ۱۷۳ و ۱۷۴ قانون اساسی شناخته شد.

۱-۴-۱. نظر شماره ۹۲/۳۰/۵۲۰۹۲ مورخ ۹۲/۸/۵ شورای نگهبان در خصوص طرح عضویت و لغو عضویت نمایندگان مجلس شورای اسلامی در برخی از شوراهای عالی، شوراهای، مجتمع و سایر هیئت‌ها^(۳) مصوب ۱۳۹۲/۷/۱۷ مجلس شورای اسلامی
 ۱-۴-۱- در ماده (۷)،^(۴) تشکیل شورای دستگاههای نظارتی، همان‌طور که قبل از جمله در خصوص ماده (۱۹۶) قانون برنامه پنجم ساله پنجم توسعه اعلام گردیده، مغایر اصول ۵۷، ۵۵، ۵۷، ۷۶، ۶۰، ۸۷ و بند (۳) اصل ۱۵۶ و اصول ۱۶۱، ۱۷۳ و ۱۷۴ قانون اساسی شناخته شد.

۱-۵-۱. نظر شماره ۹۳/۱۰۲/۸۴۸ مورخ ۹۳/۳/۵ شورای نگهبان در خصوص طرح اصلاح موادی از قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور^(۵) مصوب ۱۳۹۳/۲/۱۷ مجلس شورای اسلامی

۱- در بند (ب) ماده (۱۱) اصلاحی موضوع ماده (۹)،^(۶) واگذاری ایجاد

۱. گفتنی است این لایحه ابتدا با عنوان «لایحه برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۹-۱۳۹۲)» به مجلس تقدیم شده است، لیکن عنوان آن، هنگام بررسی در مجلس تغییر کده است.

۲. برای آگاهی تفصیلی نسبت به مستندات قانونی این نظر، رجوع کنید به همین مجموعه، ذیل اصل پنجم و چهارم، شماره ۱-۴-۱.

۳. گفتنی است این طرح ابتدا با عنوان «طرح اصلاح قوانین نحوه معرفی، انتخاب و فعالیت ناظرین و ساماندهی امور نظارتی مجلس شورای اسلامی» به مجلس تقدیم شده است، لیکن عنوان آن، هنگام بررسی در مجلس تغییر کده است.

۴. برای آگاهی تفصیلی نسبت به مستندات قانونی این نظر، رجوع کنید به همین مجموعه، ذیل اصل پنجم و چهارم، شماره ۱-۵-۱.

۵. گفتنی است این طرح، ابتدا با عنوان «طرح دائمی شدن قانون اصلاح موادی از قانون تشکیل سازمان بازرسی کل کشور مصوب ۱۳۸۷»^(۷) به مجلس تقدیم شده است، لیکن عنوان آن، هنگام بررسی در مجلس تغییر کده است.

۶. برای آگاهی تفصیلی نسبت به مستندات قانونی این نظر، رجوع کنید به همین مجموعه، ذیل اصل پنجم و چهارم، شماره ۱-۶-۱.

همانگی‌های لازم، مستمر و منظم به سازمان بازرسی کل کشور، همان‌طور که قبلاً در موارد مشابه از جمله در خصوص ماده (۷) طرح عضویت و لغو عضویت نمایندگان مجلس شورای اسلامی در برخی از شوراهای عالی، شوراهای مجامع و سایر هیئت‌ها و ماده (۱۹۶) قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه اعلام گردیده، مغایر اصول ۵۷، ۶۰، ۷۶ و ۹۰ و بند (۳) اصل ۱۵۶ و اصول ۱۶۱، ۱۷۳ و ۱۷۴ قانون اساسی شناخته شد.

۲- نظرات شورای نگهبان در خصوص اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران

۳- نظرات تفسیری و مشورتی شورای نگهبان

۱- نظریه تفسیری شماره ۰۴۱۸ مورخ ۱۳۶۹/۵/۲ شورای نگهبان در پاسخ به استفسار دادستان کل کشور نسبت به حق نظارت دیوان عالی کشور در اصل ۱۶۱ قانون اساسی و شمول آن بر دادسرای دیوان عالی کشور

شماره: ۱۴۰/۶۹/۸۶۶۱/۶۱

تاریخ: ۱۳۶۹/۴/۱۰

شورای محترم نگهبان

سلام علیکم

با عنایت به اینکه طبق قوانین موجود (که قسمتی از آن به ضمیمه ارسال می‌گردد)^(۱)

۱- قسمتی از مواد قانونی که دلالت بر اختیارات و حق نظارت دادستان کل بر محاکم و دادسراهای دارد: ماده (۴۹) قانون اصول تشکیلات دادگستری: «مدعيان عمومی صاحب منصبانی هستند که برای حفظ حقوق عامه و نظارت در اجرای قوانین، موافق مقررات قانونی انجام وظیفه می‌نمایند».

ماده (۵۲) قانون اصول تشکیلات دادگستری: «مدعيان عمومی نسبت به جریان امور محاکمی که در نزد آن محاکم مأموریت دارند نظارت داشته و مراقب می‌باشند که تجاوز از حدود قانونی کشور و در صورت تجاوز و سوء جریان به وزارت عدليه راپورت خواهد داد».

ماده (۱۷) قانون اصلاح پارهای از قوانین دادگستری: «دادستان کل بر کلیه دادسراهای شهرستان و استان و دیوان کیفر نظارت دارد و برای حسن اجرای قانون و ایجاد همانگی بین آنها پیشنهادهای لازم را به وزیر دادگستری می‌دهد».

چون طبق ماده (۱۷) دادستان کل بر دادسراهای عمومی نظارت دارد و دادستانهای عمومی نیز به موجب دو ماده فرق بر حسن اجرای قوانین در محاکم نظارت دارند در نتیجه دادستان کل نیز نظارت بر محاکم و دادسراهای را دارد».

ماده (۱۹۳) قانون دیات: «هرگاه مجنی علیه ولى نداشته باشد دادستان کل کشور به منزله ولى او است و

←

→

موظف است حق او را بدون عفو استیفا نماید.»

ماده (۵۲) قانون حدود و قصاص: «... اگر ولی دم غایب باشد و غیبت او طولانی شود حاکم شرع ولی او است و برابر مصلحت تصمیم می‌گیرد.

به موجب مصوبه شورای عالی قضایی چون قضات مأذون در محاکم حاکم شرع نیستند لذا در مورد ماده (۵۲) قانون حدود و قصاص نیز طبق ماده (۱۹۳) قانون دیات باید عمل شود.»

ماده (۵۵۱) قانون آیین دادرسی مدنی: «... عضو ممیز مکلف است ضمن مراجعته به پرونده برای تهیه گزارش چنانچه از هر یک از قضات یا دادستانها یا دادیاران یا بازپرسها که در آن پرونده مداخله داشته‌اند تخلف از مواد قانون و یا اعمال غرض و یا اطلاعی از مبانی قضایی مشاهده نمود آن را مشروحاً و با استدلال در گزارش خود تذکر دهد و همچنین نماینده دادستان دیوان کشور در آن شعبه نیز مکلف است چنانچه تخلفاتی به شرح فوق در پرونده مشاهده نمود که عضو ممیز آن را در گزارش خود قید نکرده بود آن را به مشارکیه تذکر دهد و در هر دو صورت هرگاه بین عضو ممیز و نماینده دادستان موافقت در تعقیب حاصل شد رونوشتی از گزارش مزبور رأساً به دادگاه عالی انتظامی فرستاده می‌شود که طبق مقررات مورد رسیدگی قرار گیرد...».

ماده (۳۵) قانون تشکیل دادگاه‌های کیفری (۱) و (۲) و شعب دیوان عالی کشور: «هرگاه رئیس دیوان عالی کشور یا دادستان کل کشور آرای هر یک از محاکم اعم از حقوقی، کیفری، مدنی خاص انقلاب و نظامی را ولو اینکه در مقام تجدیدنظر صادر شده باشد نسبت به موارد تجدیدنظر مذکور در قانون تعیین موارد تجدیدنظر احکام دادگاه‌ها و نحوه رسیدگی آنها قابل تجدیدنظر بدانند حق درخواست تجدیدنظر به نحو مندرج در قانون مذکور را دارند در مورد این ماده مرجع تجدیدنظر مجدد آرای صادره وسیله دادگاه در مقام تجدیدنظر دیوان عالی کشور است.

تبصره- آرایی که وسیله دادگاه‌های حقوقی یا کیفری و نظامی یک در مقام رسیدگی تجدیدنظر نسبت به آرای دادگاه‌های حقوقی یا کیفری یا نظامی دو صادر می‌شود جز به درخواست رئیس دیوان عالی کشور یا دادستان کل کشور قابل تجدیدنظر مجدد در دیوان عالی کشور نمی‌باشد.»

ماده (۴۲) قانون تشکیل دادگاه‌های کیفری (۱) و (۲) و شعب دیوان عالی کشور: «متداعین یا وكلای آنان برای رسیدگی احضار نمی‌شوند مگر آنکه شعبه دیوان عالی کشور حضور آنان را برای توضیحات لازم بداند که در این صورت کسانی که حضورشان لازم است، احضار می‌گردد و پس از استماع توضیحات آنها و اظهار عقیده دادستان کل کشور یا نماینده او شعبه مباردت به صدور رأی می‌نماید... . تبصره- دادستان کل کشور یا نماینده او ضمن اظهار عقیده راجع به رأی دادگاه می‌تواند به یک یا چند جهت پیش‌بینی شده برای تجدید نظر نسبت به مواردی که دارای جنبه عمومی است یا مورد اعتراض ذی حق قرار گرفته تقاضای تجدیدنظر نماید.»

قانون مربوط به وحدت رویه قضایی مصوب تیرماه ۱۳۲۸: «ماده واحد- هرگاه در شعب دیوان عالی کشور نسبت به موارد مشابه رویه‌های مختلف اتخاذ شده باشد به تقاضای وزیر دادگستری یا رئیس دیوان مزبور یا دادستان کل هیئت عمومی دیوان عالی کشور موضوع مختلف‌فیه را بررسی کرده نسبت به آن اتخاذ نظر می‌نماید نظر اکثریت برای شعب دیوان عالی کشور و برای دادگاه‌ها در موارد مشابه لازم الاتّباع خواهد بود.»

←

نظرارت بر دادسرای و محاکم با دادسرای دیوان عالی کشور و دادستان کل کشور است و از سوی دیگر بر مبنای استنباط از اصل یکصد و شصت و یک قانون اساسی واحد نظارت بر محاکم زیر نظر ریاست محترم دیوان عالی کشور تشکیل شده است، خواهشمند است اعلام نظر فرمایید:

- ۱- دیوان عالی کشور در اصل مذکور شامل دادسرای دیوان عالی هم هست یا خیر؟
- ۲- در صورتی که دیوان عالی کشور شامل دادسرای دیوان هم باشد، نظارت ریاست دیوان بر محاکم نیاز به قانون دارد یا طبق همین اصل، ریاست دیوان می‌تواند در عرض دادسرای دیوان نظارت بر محاکم داشته باشد؟

دادستان کل کشور

محمد محمدی ری‌شهری

شماره: ۰۴۱۸

تاریخ: ۱۳۶۹/۵/۲

جناب حجت‌الاسلام والملسمین آقای محمدی ری‌شهری
دادستان محترم کل کشور

عطف به نامه شماره ۱۴۰/۶۹/۸۶۶۱/۱۱ مورخ ۱۴۰/۶۹/۱۱، موضوع سؤال در

ماده (۳) اضافه شده به قانون آیین دادرسی کیفری مصوب مرداد ماه ۱۳۳۷: «هرگاه از طرف دادگاه‌های اعم از جزایی و حقوقی راجع به استنباط از قوانین رویه‌های مختلفی اتخاذ شده باشد دادستان کل پس از اطلاع مکلف است موضوع را در هیئت عمومی دیوان کشور مطرح نموده رأی هیئت عمومی را در آن باب بخواهد. رأی هیئت عمومی در موضوعاتی که قطعی شده بی‌اثر است ولی از طرف دادگاه‌ها باید در موارد مشابه پیروی شود.»

ماده (۴۰) قانون اصول تشکیلات دادگستری: «... در صورتی که عقیده دادیار انتظامی بر تخلف و دادستان انتظامی بر عدم تعقیب باشد پرونده نزد دادستان کل فرستاده می‌شود. در این صورت نظر دادستان دیوان عالی کشور اجراء خواهد شد. در مواردی که عقیده به تعقیب باشد ادعایه تهیه و به امراضی دادستان انتظامی قضات به دادگاه عالی انتظامی فرستاده می‌شود...»

ماده (۴۳) قانون امور حسیبی: «دادستان دیوان کشور از هر طریقی که مطلع به سوء استنباط از مواد این قانون در دادگاه‌ها بشود یا به اختلاف نظر دادگاه‌ها راجع به امور حسیبی اطلاع حاصل کند که مهم و مؤثر باشد نظر هیئت عمومی دیوان کشور را خواسته و به وزارت دادگستری اطلاع می‌دهد که به دادگاه‌ها ابلاغ شود و دادگاه‌ها مکلفند بر طبق نظر مزبور رفتار نمایند.»

جلسه روز سه شنبه دوم مردادماه ۱۳۶۹ شورای نگهبان مطرح و مورد بحث و بررسی قرار گرفت. نظر متفق^{*} علیه شورا به شرح ذیل اعلام می‌گردد:

«۱- با توجه به تشکیلات موجود، عنوان دیوان عالی کشور در اصل ۱۶۱ قانون اساسی شامل دادسرای دیوان عالی نیز می‌باشد.

۲- در خصوص نظارت رئیس دیوان عالی کشور و دادستان کل و ایجاد واحد نظارت توسط هر یک از آنان، اصل ۱۶۱ ساکت است و نیاز به قانون دارد.»

قائم مقام دییر شورای نگهبان

حسین مهرپور

۴- نظرات شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات اشخاص حقیقی و حقوقی

۵- تذکرهای ارشادی و قانونی شورای نگهبان

امام خمینی (ره):

واز شورای محترم نکهبان می خواهیم و توصیه می کنیم، چه در نسل حاضر و
چه در نسل های آینده که با کمال دقت و قدرت وطناییت اسلامی و ملی خود
را ایفا و تحقیق قدرتی واقع نشود و از قوانین مخالف با شرعاً مطرب و
قانون اساسی بدون هیچ ملاحظه ای جلوگیری نمایند.

(صحیح امام رج ۲۱: ص ۴۲۲)

آدرس: تهران، خیابان شهید سپهبد قرنی،
کوچه شهید دهقانی نیا (خسرو سابق)، پلاک ۱۲
صندوق پستی: ۱۴۶۳ - ۱۴۵۱ - ۱۳۱۴۵
تلفکس: ۰۲۱ - ۸۸۳۲۵۰۴۵
info@shora-rc.ir
www.shora-rc.ir

